

Perpetuum memoriae

Škiljan, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:771090>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

Akademija likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu

ZAVRŠNI RAD

PERPETUUM MEMORIAE

Studentica: Ivana Škiljan

Mentor: prof. art. Alem Korkut

Odsjek: Kiparski odsjek

Ak. godina: 2023/2024.

SADRŽAJ

Uvod	3
Memorija i arhiviranje, sjećanja i prolaznost vremena	4
Toplina doma	5-6
Zvučna skulptura – rezoniranje sjećanja	7-10
Zaključna razmatranja	11-12

Sažetak: U radu iz perspektive odraslog djeteta obrađujem temu nestanka djetinjstva, primarne obitelji i roditeljskog doma. Postavila sam samoj sebi pitanje kako materijalizirati taj gubitak kroz prizmu osjećaja otuđenosti i emocionalne praznine. Razmatranje me dovodi do pitanja opipljive vizualne reprezentacije sjećanja i uspomena. U praktičnom dijelu sam kroz nekoliko mjeseci svakodnevno valjanjem izrađivala tanke listove od papirnate gline. Razmišljanjem o prošlosti mehaničkim kretnjama valjanja *pohranjujem* sve te nepregledne emocije u materiju. Kada dom više ne postoji niti u stvarnom niti u figurativnom smislu, okrećem se simboličkoj reprezentaciji doma u obliku ognjišta. Toplina doma, emotivna, pa i ona fizička, u mojoj percepciji uvijek je bila keramička kaljeva peć. Taj utilitarni predmet nije u funkciji, ne isijava toplinu, već u obliku zvučne skulpture rezonira stvarajući vlastiti tonalitet, odzvanja vlastitom logikom koja izmiče iz kontrole same autorice. U završnom dijelu donosim konačna razmišljanja o tome što je za mene materijalizacija osobnih memorija. Dolazim do zaključka da na nas ne utječe samo sjećanje, već emocije koje su s njim povezane. Materijalizacija prizvane emocije dešava se istovremeno u mislima i mehanički, kroz repetitivne, jednostavne pokrete valjanja gline. Ovdje se ne radi o otkrivanju svježeg i zaigranog vizualnog jezika buduće umjetnice već umjetnički proces postaje svojevrsno oslobađanje.

Ključne riječi: materijalizacija osobnog sjećanja, zvučna skulptura, kaljeva peć

Uvod

„Iz čovjekove težnje za petrificiranjem memorije unutar prolaznosti nastala je umjetnost. Razvila se iz svojevrsna paradoksa – čežnje za zaustavljanjem onoga nezaustavljivoga i materijalizacijom neopipljivoga. Stoga čovjek, kad je poželio zalediti trenutak, nije krenuo *pisati po vodi* nego se mašio čvrste materije koja kao da je prije no što će posegnuti za njom postojala na Zemlji *in memoriam* za njega.“ Neva Lukić, *Memoriji* (In *memoriam*, Vijenac 444, <https://www.matica.hr/vijenac/444/memoriji-in-memoriam-1004/> preuzeto 11.7.2024.)

Arhiviranje memorija, otkrivanje materijalnih ostataka prošlosti, prošlih identiteta koje otkrivamo kroz materijalne ostatke, njihova konzervacija i pitanje njihove interpretacije i prezentacije, trajna je tema mojeg promišljanja i djelovanja. Prostor sjećanja, bilo da se radi o sagledavanju memorija iz znanstvene ili umjetničke perspektive, stalno je područje mojeg interesa.

Kroz svoju kustosku praksu rada u muzejima koji predstavljaju prostor unutar kojega se susreću prošlost i sadašnjost često sam odlučivala što će biti vrednovano kao baština koja treba ostati za buduće naraštaje, a što ne.¹ Međutim, kroz umjetničku praksu pokušavam otići korak dalje i pozabaviti se osobnim prošlim iskustvima koja su zauvijek nestala, vlastitim djetinjstvom od kojeg nisu ostali čak niti materijalni ostatci.

U radu u nedostatku sačuvanih fotografija ili osobnih predmeta, iz perspektive odraslog djeteta obrađujem temu nestanka djetinjstva, primarne obitelji i roditeljskog doma. Postavila sam samoj sebi pitanje kako materijalizirati taj gubitak. Propitkujem teme sjećanja i zaborava ali kroz prizmu osjećaja otuđenosti i emocionalne praznine. Razmatranje me dovodi do pitanja opipljive vizualne reprezentacije sjećanja i uspomena.

¹ Od 2004. godine, nakon završenog studija arheologije i povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao kustos arheolog sam iskopavala nekoliko arheoloških lokaliteta. Tako sam vršila istraživanja i u Velikom Taboru i u srednjovjekovnom burgu Donja Stubica gdje sam iskopala i niz srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih pećnjaka na kojima sam i doktorirala 2015. godine na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Memorija i arhiviranje, sjećanja i prolaznost vremena

U praktičnom dijelu sam kroz nekoliko mjeseci svakodnevno valjanjem izrađivala tanke listove od papirnate gline.² Svaki list simbolizira sjećanje. Sasvim je nevažno radi li se o dobroj, lošoj, značajnoj ili tek usputnoj uspomeni, uspomena je zauvijek *zarobljena* u materiji. Listovi su, poput arhiva sjećanja, u stvarnosti glatki, a ispisani u mojem umu. Razmišljanjem o prošlosti, a potaknuta svojevrsnim lošim završetkom dugogodišnjih obiteljskih odnosa, mehaničkim kretnjama valjanja *pohranjujem* sve te nepregledne emocije u materiju. U tom procesu zamišljenom u mojem umu postaje sasvim nevažno radi li se o smrti ostarjelog člana primarne obitelji, fizičkom gubitku prostora u kojem sam odrasla (npr. prodajom nekretnine nakon smrti roditelja) i koji također, kao i odnosi s nekad bliskim osobama, čini dio mog identiteta, ili tek osjećaju otuđenosti, tuge i usamljenosti.

Dom kao prostor percipiramo kao stvarno mjesto ljudskog obitavanja i kao simboličko mjesto u koje su također smještene i naša sjećanja. Ako, kao što je već rečeno, svaki muzej predstavlja prostor unutar kojega se susreću prošlost i sadašnjost u kojem se odlučuje što će biti vrednovano, može li dom kojeg više nema postati muzej, ili čak spomenik? Kada dom više ne postoji niti u stvarnom niti u figurativnom smislu, okrećem se ognjištu koje sasvim legitimno može simbolizirati dom, a toplina doma, emotivna, pa i ona fizička, u mojoj percepciji uvijek je ostala i bila kaljeva peć.

² Papirnata glina (eng. *paper clay*) ona je glinena masa kojoj su dodana prerađena celulozna vlakna (najčešće papir).

Toplina doma

Godinama proučavajući i iskopavajući srednjovjekovne i renesansne kaljeve peći, počela sam ih doživljavati kao sastavni dio komunikacije između prošlosti i sadašnjosti; minulih vremena i sebe koja interpretiram prošla razdoblja. Stoga, pećnjaci³ postaju logičan izbor u komunikaciji moje vlastite prošlosti i sadašnjosti, postaju svojevrsni graditeljski elemenat koji mi pomaže interpretirati moju vlastitu prošlost, sjećanja i emocije. Pećnjake koje sam tijekom svojih prvih iskopavanja u srednjovjekovnom dvorcu Veliki Tabor otrgnula zaboravu i uz pomoć restauratora uspješno *muzealizirala*, stvorivši za njih novu stvarnost i novi, suvremeni, *dom* izvan originalnog konteksta, svakako su pećnjaci vile Meluzine predstavljene likom dvorepe sirene iz 16. stoljeća. Začudo, ali prema spomenutim ulomcima gajim i svojevrsnu emocionalnu privrženost. Ova, kao i brojne druge iskopane kaljeve peći, predstavljale su centre oko kojih se odvijao život u renesansnom domu, mjesta koja su isijavala toplinu, oko kojih su se pričale priče, grijali ukućani. Volim vjerovati kako su brojni ulomci koje sam prevrtala po svojim prstima svjedočila stvarnosti i intimnosti ukućana prije puno stoljeća. Koristeći izvorne restaurirane predmete iz muzeja izradila sam gipsani kalup i uz pomoć spomenutog kalupa od šamotne gline izradila i ispekla 48 kopija originala spomenutih polucilindričnih pećnjaka s prikazom vile Meluzine, koji su poslužili kao osnovni konstrukcijski elemenat u izradi zvučne skulpture. Na željeznom postolju visine 75 cm i dimenzija 1 m², poslagano je, jedan na drugi, pet reda pećnjaka sastavljenih od po devet polucilindričnih pećnjaka posloženih u krug. Pećnjaci su povezani žičanim spojkaama i poslagani na kružne medijapan ploče. Iako je skulptura zamišljena kao objekt koji se potencijalno uvijek može iskoristiti za izgradnju prave, funkcionalne kaljeve peći gdje se pećnjaci spajaju glinom, prvi red pećnjaka pričvršćen je šarafima za metalno postolje a slijedeća četiri reda na okrugle medijapan ploče. Svaki pojedinačni pećnjak s originalnim renesansnim reljefnim prikazom prije pečenja prekriven je izvaljanim tankim listovima od papirnate gline, poput slojeva sjećanja. Kaljeva peć

³ Pećnjaci su konstruktivni element kaljeve peći izrađen od keramike. Kaljeve peći su se upotrebljavale za grijanje prostora za stanovanje i društveni život u mnogim građevinama od Srednjeg vijeka do danas.

pretvorena je u skulpturu 100 cm promjera i 220 cm visine. Stoga se ovaj rad ne bavi prostorom kao mjestom sjećanja već izradom simboličnog, utilitarnog predmeta koji kod umjetnice predstavlja dom. Taj utilitarni predmet nije u funkciji, kao što su i obiteljski odnosi postali disfunkcionalni. Ne isijava toplinu, već rezonira stvarajući vlastiti tonalitet, odzvanja vlastitom logikom koja izmiče iz kontrole same autorice.

Zvučna skulptura – rezoniranje sjećanja

Sjećanja na primarnu obitelj, materijalizirana su i nastavljaju živjeti svoj život u novom, trodimenzionalnom obliku. Postoje, dakle, doslovce u novoj dimenziji, ne samo na razini misli i emocije. Prisutne su gotovo na isti način na koji su zaglušivale moj vlastiti um, uvijek prisutne negdje u pozadini, ponekad pojačavajući svoj utisak pa se ponovno vraćajući u svoj razarajući kontinuum. Materijalizirane emocije pobuđene sjećanjima rezoniraju i dalje, ali uz pomoć motora smještenog na vrhu peći/skulpture na kojeg su spojene letvice s metličastim udaraljka sa žičanim završecima. Stružući po keramici, stvara se zvuk neprekinute vrtnje snopa žičanih metlica. Zvuk je zamoran, vrti se u krug bez prestanka, u jednom perpetuumu koji simulira misli i sjećanja autorice. Nastaje svojevrsni *Perpetuum memoriae*. Zvuk se pojačava stvarnim sviranjem autorice i udaraljkaša, kolege studenta, Leonarda Loscialea. Kako se ne bi umanjio dojam same skulpture koja svojom relativnom monumentalnom pojavnošću (bez dodanog motora i letvica s metlicama koje „sviraju“ po keramičkim listovima) ispunjava prostor, zvuk je snimljen snimačem zvuka i sa zvučnika koji su smješteni na vrhu peći i nevidljivi promatraču, pušten u prostor.

Keramički listovi koji se neravno, s uskim prazninama, ali uvijek slojevito, poput arhiva sjećanja, okomito nižu na skulpturi, simboliziraju osjećaj otuđenosti, emocionalnu prazninu ili nedostatak komunikacije unutar obitelji, u prvom redu između majke i djeteta, što dodatno pojačava temu koju istražujem. Ova je skulptura svojevrsan spomen prošlom vremenu, djetinjstvu i emocijama koje se aktiviraju kroz sjećanja. Doživljaj se ne bazira samo na skulpturi, nego i na ukupnom prostoru, interakciji s prostorom u kojem je skulptura smještena, zvuku koji proizvodi i individualnom doživljaju promatrača.

Zaključna razmatranja

Želim li naglasiti ulogu memorija i uključiti njezine reflekse u doživljaj cjelokupnoga identiteta (osobnog ili šire), ili se naprosto radi o svojevrsnoj art terapiji koju ja osobno, u ulozi umjetnice, a kroz izradu završnoga rada, namećem sama sebi kako bi se nosila s gomilama misli o prošlim odnosima, koje su, kao umne opsjene, naprosto vapile za materijalnim izlazom, pitanje je na koje nisam u stanju dati pouzdan odgovor. Čin izrade umjetničkog rada postaje osobni performans bez publike, a svrha završetka rada postaje na određeni način ritualna. Možda je cijeli proces osobni ritual izveden kako bi opsjene nestale a duhovi prošlosti ostali petrificirani u slojevima keramičkih listova? Praznine među listovima nisu ovdje da bi se naselile novim uspomenama, one tumače sve ono što nije sačuvano i što je zauvijek izgubljeno. Sami po sebi, keramički listovi su nježni i krhki, najnježniji dodir ih lomi. Krhkost listova zrači potencijalom samouništenja i, u konačnici, potencijalom nestajanja, u fizičkom i metafizičkom smislu.

Umjetnost i sjećanje u ovom radu ne utiskuju se u iskonski znak Kniferovog meandra, u smislu petrificirane zavojite rijeke Meandar, iščitane kao okamenjeno sjećanje. U ovom radu, pak, sjećanja se petrificiraju u obliku krhkih taloženih slojeva valova koji su nepravilni, neuredni, isprekidani, nižu se jedan za drugim i jedan uz drugog, u kontinuitetu i istovremeno uz prekide. Moramo ipak ostati svjesni osnovne odlike sjećanja, kao i naše interpretacije istih – one su svojevrsni *shapeshifteri*, dakle konstantno se mijenjanju. Ovaj rad, prema tome, ne može biti pokušaj svojevrsne petrifikacije jednog perioda iz moje osobne prošlosti. Čak nisam sasvim uvjerena da znam odgovor na pitanje s početka teksta: Može li ovaj završni rad zadovoljiti možda pomalo pretencioznu zamisao gdje ova umjetnička prezentacija postaje fizički prijenos emocija koje uspomene bude u materijalnost? Dolazim do zaključka da na nas ne utječe samo sjećanje, već emocije koje su s njim povezane. Materijalizacija prizvane emocije dešava se istovremeno u mislima i mehanički, kroz repetitivne, jednostavne pokrete valjanja gline. Ovdje se ne radi o otkrivanju svježeg i zaigranog vizualnog jezika buduće umjetnice već umjetnički proces postaje svojevrsno oslobađanje.

7. 6. 2024. 12:37